

УДК 338.242.2:330.341.1(477)

JEL Classification: L60, O12, O14, D24, C61

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СТРУКТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

ВИШНЮК Віталій

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0009-0008-4573-5226>e-mail: mev.mlms123@gmail.com

У статті досліджено тенденції підвищення економічного потенціалу промислових підприємств України в умовах структурних трансформацій національної економіки. Проаналізовано еволюцію наукових підходів до визначення змісту економічного потенціалу, його ролі у забезпеченні стійкого розвитку підприємств і підвищенні конкурентоспроможності галузей. Розкрито зміст організаційно-економічного механізму нарощування потенціалу та визначено ключові чинники його формування – капіталоозброєність, інноваційно-технологічний рівень, кадровий потенціал і ефективність використання основних засобів. На основі моделі Солоу доведено взаємозв'язок між темпами зростання капіталу, трудових ресурсів і виробничої ефективності підприємств. Визначено, що підвищення економічного потенціалу потребує збалансованої державної політики, спрямованої на модернізацію промисловості, оновлення основних фондів та стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання.

Ключові слова: економічний потенціал, промислові підприємства, інвестиції, капіталоозброєність, інновації, конкурентоспроможність, державне регулювання.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2026-19-38>

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Стаття надійшла до редакції / Received 05.11.2025

Прийнята до друку / Accepted 14.01.2026

Опубліковано / Published 29.01.2026

© Вишнюк Віталій

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний етап розвитку національної економіки України характеризується глибокими структурними зрушеннями, інтеграційними процесами та необхідністю забезпечення сталого зростання промислового сектора. За умов підвищення конкуренції, технологічних змін і глобальної нестабільності особливого значення набуває дослідження процесу розвитку економічного потенціалу промислових підприємств, який визначає їхню здатність до інноваційного оновлення, модернізації виробництва та ефективного використання ресурсів.

Наявні підходи до управління економічним потенціалом здебільшого зосереджуються на його кількісному вимірюванні або окремих ресурсних аспектах, не враховуючи динаміку розвитку внутрішніх можливостей підприємства, зовнішніх ринкових впливів і стратегічних орієнтирів державної політики. У результаті втрачається системність у розумінні потенціалу як інтегрованої багатовимірної категорії, що поєднує економічні, організаційні, інституційні та соціальні чинники.

Проблема розвитку економічного потенціалу промислових підприємств має міждисциплінарний характер, оскільки охоплює питання інвестиційної активності, інноваційної здатності, кадрового забезпечення, технологічного рівня та ефективності управління. Вирішення цієї проблеми є необхідною передумовою підвищення продуктивності праці, формування конкурентних переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також зміцнення промислового потенціалу держави загалом.

Таким чином, наукове дослідження тенденцій розвитку економічного потенціалу промислових підприємств України має важливе практичне значення, оскільки спрямоване на формування ефективного організаційно-економічного механізму розвитку, який забезпечить довгострокову конкурентоспроможність, стійкість і стратегічну адаптивність вітчизняної промисловості в умовах цифрової трансформації та євроінтеграційних процесів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика розвитку економічного потенціалу підприємства привертала значну увагу науковців. Водночас, єдиної методологічної концепції його аналізу та управління досі не сформовано. Вагомий внесок у вивчення даного питання зробили такі дослідники, як О. В. Арєф'єва [1], О. Богма [2], Т. О. Гусаковська [3], М. В. Савченко [4], Н. П. Бондарчук [4] та інші. Теоретичні та прикладні аспекти формування механізму розвитку економічного потенціалу підприємства розглядали у своїх працях також науковці, які аналізували складові, динаміку, адаптивність та

інноваційну природу потенціалу. Варто відзначити внесок класиків економічної науки, чії ідеї стали основою сучасних підходів до розвитку потенціалу підприємства. Ф. Тейлор [11] закріпив принципи наукової організації праці та раціонального використання ресурсів, Г. Гант [8] розробив інструменти планування і контролю, А. Файоль [7] визначив універсальні управлінські принципи, що й сьогодні формують основу організаційно-економічних механізмів розвитку. П. Ромер [10] розглядає розвиток як ендогенний процес, заснований на знаннях, інноваціях та інвестиціях у людський капітал, які нині визначають темпи й напрями зростання економічного потенціалу підприємств.

Проте, незважаючи на ці значні наукові напрацювання, питання чіткої ролі, місця і змісту процесу розвитку економічного потенціалу підприємства серед його базових функцій – стратегічного управління, інноваційного оновлення, ресурсного забезпечення – залишається відкритим. Наприклад, не до кінця з'ясовано, як саме повинна виглядати системна модель розвитку потенціалу в промисловому підприємстві України, які механізми стимулювання, які внутрішні і зовнішні чинники мають пріоритет, які метрики слід використовувати для оцінювання розвитку.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження тенденцій розвитку економічного потенціалу промислових підприємств України в сучасних умовах трансформації економічного середовища, а також обґрунтування теоретико-методичних засад формування ефективного механізму управління цим процесом. У межах визначеної мети стаття спрямована на з'ясування закономірностей, що визначають динаміку розвитку економічного потенціалу промислового сектору, виявлення внутрішніх і зовнішніх факторів його зміцнення та удосконалення управлінських підходів до його реалізації.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких основних завдань:

- розкрити сутність категорії «розвиток економічного потенціалу промислового підприємства» з позицій системного, функціонального та ресурсного підходів;
- узагальнити наукові підходи до визначення структури, компонентного складу та взаємозв'язків елементів економічного потенціалу;
- дослідити основні тенденції розвитку економічного потенціалу промислових підприємств України у посткризовий період;
- визначити чинники, що впливають на рівень та динаміку розвитку економічного потенціалу, у тому числі інвестиційні, інноваційні, кадрові та технологічні аспекти;
- сформулювати організаційно-економічний механізм управління розвитком економічного потенціалу підприємств;
- запропонувати концептуальні напрями підвищення ефективності стратегічного управління розвитком економічного потенціалу промислових підприємств з урахуванням сучасних викликів глобальної економіки.

Дослідження елементів механізму розвитку економічного потенціалу підприємства має ґрунтуватися на поєднанні теоретико-аналітичної бази та оцінки зовнішніх і внутрішніх чинників, що визначають динаміку його формування, використання та відтворення.

На рис. 1 подано співвідношення та взаємозв'язки між окремими видами комплексного аналізу елементів механізму розвитку економічного потенціалу підприємства, які забезпечують його ефективну еволюцію в умовах ринкових трансформацій.

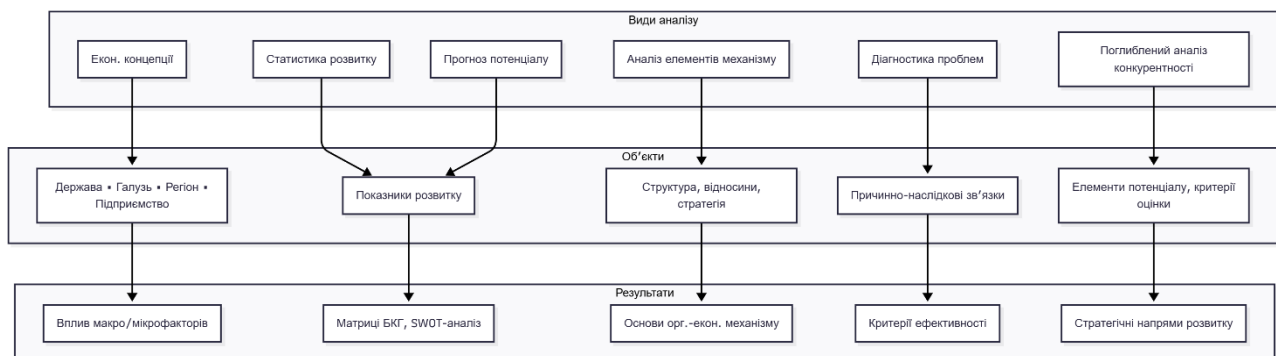

Рис. 1. Структурна взаємодія об'єктів, методів і результатів у межах розробленого методологічного підходу

Частково можна погодитися з позицією дослідників, які визначають межі підприємства через його матеріальні та нематеріальні активи, капітал, ресурси та інституційні характеристики. Водночас важливо враховувати, що колектив працівників, менеджмент і власники підприємства є не зовнішніми, а невід'ємними елементами системи його економічного потенціалу, оскільки саме вони формують, реалізують і розвивають цей потенціал у процесі господарської діяльності. Відповідно, у контексті дослідження доцільно розглядати механізм розвитку економічного потенціалу підприємства як процес еволюції організаційної, виробничої, інноваційної та соціальної системи підприємства загалом, а не лише зростання окремих ресурсних складових чи підвищення продуктивності праці окремих працівників.

У межах неокласичної теорії підприємство трактується передусім як виробнича одиниця, основною функцією якої є створення продукції та послуг для задоволення потреб ринку з використанням наявних або залучених ресурсів. Наступною за значенням є функція ціноутворення, що забезпечує обмін результатів діяльності на ринку. Проте у межах цієї теорії аспект розвитку підприємства фактично залишається поза увагою, адже головний акцент робиться на рівноважному використанні ресурсів, а не на нарощуванні їх потенціалу чи підвищенні ефективності управління.

У сучасних умовах такий підхід видається обмеженим, оскільки він не враховує динаміку трансформації підприємства, його здатність до адаптації, модернізації виробничих процесів, впровадження інновацій і вдосконалення систем управління. Саме тому у новітніх економічних концепціях розвитку підприємство розглядається як відкрита динамічна система, потенціал якої не лише підтримується, а й безперервно розвивається під впливом внутрішніх змін і зовнішніх факторів конкурентного середовища.

На макrorівні ці процеси частково відображені у моделі економічного зростання Р. Солоу, де розвиток пояснюється взаємодією капіталу, праці та технологічного прогресу. Проте подальші дослідження в межах ендогенної теорії зростання (П. Ромер, Р. Лукас, Р. Барро) доводять, що саме інвестиції в людський капітал, знання та інновації стають ключовими драйверами довгострокового розвитку як національної економіки, так і окремих підприємств [6,9,10]. Таким чином, розвиток економічного потенціалу слід розглядати не як разову реакцію на ринкові зміни, а як безперервний стратегічний процес, що забезпечує стійкість та конкурентоспроможність підприємства у довгостроковій перспективі.

Згідно з класичною моделлю Р. Солоу, економічне зростання визначається взаємодією капіталу, праці та технологічного прогресу. Факторний аналіз зростання економіки США довів, що вирішальним чинником розвитку виступає саме технічний прогрес, який у моделі відображається через так званий «залишок Солоу».

Математично модель подається у вигляді:

$$Y = A \cdot F(K, L), \quad (1)$$

де

Y – обсяг виробництва (випуск продукції);

K – капітал;

L – праця;

A – коефіцієнт технологічного рівня (залишок Солоу).

У розкладеній формі елементи виробничої функції часто виражаються як:

$$Y = K^{\alpha} \cdot L^{(1-\alpha)}, \quad (2)$$

де

α та $1 - \alpha$ – частки капіталу та праці у національному доході відповідно.

Так званий залишок Солоу відображає приріст виробництва, який не може бути пояснений лише зростанням факторів K та L , і тому характеризує вплив науково-технічного прогресу на економічний розвиток.

У контексті дослідження розвитку економічного потенціалу підприємства цей залишок доцільно тлумачити ширше – як сукупний ефект від не лише технічних інновацій, але й організаційних, кадрових, управлінських та інституційних факторів, що формують потенціал підприємства. Наприклад, трудові ресурси, представлені в моделі показником $\frac{\Delta N}{N}$, відображають лише кількісні темпи зростання чисельності персоналу, тоді як у межах розвитку потенціалу

ключову роль відіграють якісні характеристики кадрового складу – рівень кваліфікації, компетенцій, мотивації та продуктивності праці.

Модель Солоу дозволяє простежити закономірність між станом економічної кон'юнктури, темпами приросту національного виробництва та рівнем економічного потенціалу. Процес розвитку потенціалу економіки можна відобразити навіть у випадках, коли показник приросту технологічного прогресу набуває від'ємного значення.

У стабільній економіці розвинених країн зростання виробництва може забезпечуватися за рахунок інтенсивного використання капіталу й праці, тоді як розвиток потенціалу потребує залучення додаткових ресурсів, інвестицій, інноваційних рішень, що іноді призводить до ситуації, коли темпи приросту факторів виробництва перевищують приріст випуску. Це свідчить не про неефективність, а про формування майбутнього потенціалу зростання. У періоди ж стагнації, навпаки, ефективне використання наявних ресурсів може забезпечити позитивну динаміку виробництва навіть без залучення нових факторів.

Рис. 2. Взаємозв'язок факторів моделі Солоу та розвитку економічного потенціалу підприємства

Отже, модель Солоу у поєднанні з концепцією розвитку економічного потенціалу підприємства дає змогу узагальнити взаємозв'язки між основними факторами зростання – капіталом, працею та технологічним прогресом – і результатами діяльності підприємства. У сучасних умовах ці фактори набувають ширшого змісту: капітал охоплює не лише матеріальні ресурси, а й інвестиційно-інноваційні можливості; праця трансформується у форму людського капіталу, орієнтованого на знання, компетенції та креативність; технічний прогрес стає рушійною силою цифрової трансформації. Саме їхня взаємодія формує основу сталого розвитку економічного потенціалу підприємства, забезпечуючи його конкурентоспроможність, адаптивність і довгострокову ефективність у динамічному ринковому середовищі.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження дозволило системно розкрити теоретико-методичні засади розвитку економічного потенціалу промислових підприємств України у контексті трансформаційних змін національної економіки. Встановлено, що економічний потенціал виступає не лише сукупністю ресурсів підприємства, а є динамічною інтегрованою системою, розвиток якої зумовлений взаємодією капіталу, праці, технологічних інновацій та управлінських рішень. Уточнено, що модель Солоу може бути адаптована для мікроекономічного рівня, де «залишок Солоу» відображає не тільки технічний прогрес, а й якісні зміни у структурі потенціалу підприємства – інноваційність, цифровізацію, розвиток людського капіталу та вдосконалення організаційних процесів. Розвиток економічного потенціалу доцільно розглядати як безперервний стратегічний процес, який поєднує інвестиційну, інноваційну, кадрову й управлінську складові, спрямовані на досягнення довгострокової конкурентоспроможності. Практична значущість результатів полягає у можливості використання запропонованих положень для удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку потенціалу промислових підприємств, підвищення ефективності їх стратегічного управління та адаптації до змін зовнішнього середовища.

Перспективи подальших досліджень полягають у:

- кількісній оцінці впливу окремих факторів на динаміку розвитку економічного потенціалу підприємства;

- розробленні моделей прогнозування стійкого зростання потенціалу з урахуванням галузевих особливостей;
- удосконаленні інструментарію моніторингу, який дозволить оцінювати ефективність управління розвитком економічного потенціалу в умовах цифрової економіки;
- формуванні методичних рекомендацій щодо інтеграції інноваційних технологій та знаннєвого менеджменту у систему стратегічного розвитку підприємств.

Отже, розвиток економічного потенціалу промислових підприємств має стати пріоритетним напрямом економічної політики України, оскільки саме він визначає спроможність національної економіки до структурного оновлення, технологічного зростання та підвищення конкурентоспроможності у глобальному економічному просторі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ареф'єва О. В. Теоретичне підґрунтя формування економічного потенціалу підприємства в умовах посиленої транспарентності / О. В. Ареф'єва // [Електронний ресурс]. - 2024. - Режим доступу: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/641>.
2. Богма О., Ганечко І., Лимар В. Економічний потенціал підприємства: зміст та ключові характеристики / О. Богма, І. Ганечко, В. Лимар // *Scientia fructuosa*. - 2022. - № 1(141). - С. 58-68.
3. Гусаковська Т. О., Серєда О. О. Економічний потенціал підприємства: сутність та основні складові / Т. О. Гусаковська, О. О. Серєда // *Проблеми економіки*. - 2024. - № 2(60). - С. 129-135.
4. Савченко М. В., Бондарчук Н. П. Механізм ефективного функціонування економічного потенціалу підприємства у контексті його економічної безпеки / М. В. Савченко, Н. П. Бондарчук // *Актуальні проблеми економіки*. - 2023. - № 8(266). - С. 78-87.
5. Пілецька С. Т. Економічний потенціал розвитку підприємства: дослідження сучасного стану / С. Т. Пілецька // *Економіка і суспільство*. - 2022. - № 4. - С. 112-120.
6. Barro R. J. Economic Growth in a Cross Section of Countries / R. J. Barro // *The Quarterly Journal of Economics*. - 1991. - Vol. 106, No. 2. - P. 407-443.
7. Fayol H. General and Industrial Management / H. Fayol. - London; New York: Pitman, 1916. - 321 p.
8. Gantt H. L. Gantt on Management: Guidelines for Today's Executive / H. L. Gantt. - New York: American Management Association, 1961. - 288 p.
9. Lucas R. E. Jr. On the Mechanics of Economic Development / R. E. Lucas // *Journal of Monetary Economics*. - 1988. - Vol. 22, No. 1. - P. 3-42.
10. Romer P. M. Endogenous Technological Change / P. M. Romer // *Journal of Political Economy*. - 1990. - Vol. 98, No. 5. - P. 71-102.
11. Taylor F. W. The Principles of Scientific Management / F. W. Taylor. - New York & London: Harper & Brothers, 1911. - 224 p.

REFERENCES:

1. Arefieva O. V. Teoretychne pidgruntia formuvannia ekonomichnoho potentsialu pidpryemstva v umovakh posylenoi transparentnosti / O. V. Arefieva // [Elektronnyi resurs]. - 2024. - Rezhym dostupu: <https://amtp.org.ua/index.php/journal2/article/view/641>.
2. Bohma O., Hanechko I., Lyamar V. Ekonomichnyi potentsial pidpryemstva: zmist ta kluchovi kharakterystyky / O. Bohma, I. Hanechko, V. Lyamar // *Scientia fructuosa*. - 2022. - No 1(141). - S. 58-68.
3. Husakovska T. O., Sereda O. O. Ekonomichnyi potentsial pidpryemstva: sutnist ta osnovni skladovi / T. O. Husakovska, O. O. Sereda // *Problemy ekonomiky*. - 2024. - No 2(60). - S. 129-135.
4. Savchenko M. V., Bondarchuk N. P. Mekhanizm efektyvnogo funktsionuvannia ekonomichnoho potentsialu pidpryemstva u konteksti joho ekonomichnoi bezpeky / M. V. Savchenko, N. P. Bondarchuk // *Aktualni problemy ekonomiky*. - 2023. - No 8(266). - S. 78-87.
5. Piletska S. T. Ekonomichnyi potentsial rozvytku pidpryemstva: doslidzhennia suchasnoho stanu / S. T. Piletska // *Ekonomika i suspilstvo*. - 2022. - No 4. - S. 112-120.
6. Barro R. J. Economic Growth in a Cross Section of Countries / R. J. Barro // *The Quarterly Journal of Economics*. - 1991. - Vol. 106, No. 2. - P. 407-443.
7. Fayol H. General and Industrial Management / H. Fayol. - London; New York: Pitman, 1916. - 321 p.
8. Gantt H. L. Gantt on Management: Guidelines for Today's Executive / H. L. Gantt. - New York: American Management Association, 1961. - 288 p.
9. Lucas R. E. Jr. On the Mechanics of Economic Development / R. E. Lucas // *Journal of Monetary Economics*. - 1988. - Vol. 22, No. 1. - P. 3-42.
10. Romer P. M. Endogenous Technological Change / P. M. Romer // *Journal of Political Economy*. - 1990. - Vol. 98, No. 5. - P. 71-102.
11. Taylor F. W. The Principles of Scientific Management / F. W. Taylor. - New York & London: Harper & Brothers, 1911. - 224 p.

CONCEPTUAL BASIS FOR THE DEVELOPMENT OF THE ECONOMIC POTENTIAL OF INDUSTRIAL ENTERPRISES IN THE CONTEXT OF STRUCTURAL TRANSFORMATION OF THE ECONOMY

VYSHNIUK Vitalii
Khmelnyskyi National University

The article explores the key trends and methodological foundations of the development of the economic potential of industrial enterprises in Ukraine under the conditions of structural transformation of the national economy and increasing global competition. The study emphasizes that the economic potential of an enterprise is a dynamic system that integrates production, financial, labor, innovation, and information resources, the effective interaction of which ensures its long-term competitiveness and sustainable growth. Based on the analysis of theoretical approaches and empirical data, the research substantiates that the process of potential development should be understood not only as a quantitative increase in available resources but as a qualitative transformation of the enterprise's internal and external capabilities. Particular attention is paid to the formation of an organizational and economic mechanism for the development of economic potential, which combines methodological, functional, and institutional components aimed at ensuring adaptability, innovation, and efficiency. The article examines the interrelation between capital intensity, productivity, and resource utilization efficiency within the framework of Solow's growth model, adapted to the industrial sector of Ukraine. It is demonstrated that the country's industrial development largely depends on the renewal of fixed assets, the modernization of production technologies, and the enhancement of human capital quality. The research highlights the need for a coherent state policy focused on stimulating innovation, investment attraction, and the creation of favorable institutional conditions for industrial renewal. It concludes that the development of economic potential of enterprises represents a continuous, strategically oriented process of transformation and renewal, which strengthens national competitiveness and supports the integration of Ukraine's industrial sector into the global economy.

Key words: economic potential, industrial enterprises, investments, capital intensity, innovations, competitiveness, state regulation.